

Nr 85.

Ankom till riksdagens kansli den 13 april 1937 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens övertagande av dövstumundervisningsväsendet jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 109 har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 12 februari 1937, föreslagit riksdagen besluta dels att staten skall från och med den 1 juli 1938 övertaga ansvaret för dövstumundervisningsväsendets fortsatta uppehållande under förutsättning, att landstingen och de städer, som icke deltaga i landsting, utan ersättning och förbehåll samt med full äganderätt till statsverket överlämna all sin för dövstumundervisningsväsendet använda fasta och lösa egendom, varav staten finner sig vara i behov, däri jämväl inbegripen den för dövstamma barns sommarvistelse avsedda egendomen Vejbystrand jämte därtill hörande lös egendom; dels ock att statsbidrag till dövstumskoldistrikts barndomsskolor och till för dövstamma avsedd lantbruks- eller hantverksskola må under budgetåret 1937/1938 utgå under förutsättning, att ledigblivna ordinarie befattningar icke återbesättas med ordinarie innehavare och att nya ordinarie befattningar icke inrättas, samt att icke några sådana ändringar vidtagas med avseende å den nuvarande personalens löneställning, som för berörda personal medföra rätt till ökade löneförmåner utöver de nuvarande för tiden efter den 1 juli 1938.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Th. Nilsson m. fl.* (I:220) och den andra inom andra kammaren av herr *E. Bengtsson m. fl.* (II:432), vari hemställts, dels att staten vid övertagandet av dövstumundervisningen även skall ansvara för kostnaderna för redan utgående pensioner till f. d. befattningshavare vid dövstumskolorna, dels att staten skall lämna ersättning enligt särskild värdering vid

övertagande av den fjärde dövstumskoledistriktet tillhörande s. k. C-skolan i Vänersborg.

Beträffande de av motionärerna till stöd för deras framställning anförda skälen hänvisas till motionen I:220.

Enligt lagen angående dövstumundervisningen äro landsting och stadsfullmäktige i de städer, som icke deltaga i landsting, skyldiga att föranstalta om undervisning åt de inom vederbörande landstingsområden eller städer befintliga barn, som avses i lagen. Landstingsområdena och städerna äro för dövstumundervisningens ordnande indelade i sju dövstumskoldistrikt. För varje distrikt finnes en styrelse utsedd av vederbörande landsting och stadsfullmäktige, som äger besluta i de frågor, som angå undervisningen.

De nuvarande dövstumskoldistrikten omfatta följande områden:

första distriktet med skola å Manilla: Stockholms stad, Stockholms län, Södermanlands län, Västmanlands län, Östergötlands län, Norrköpings stad och Gotlands län;

andra distriktet med skola i Växjö: Kalmar läns norra och Kalmar läns södra landstingsområden samt Jönköpings län och Kronobergs län;

tredje distriktet med skola i Lund: Kristianstads län, Malmöhus län, Malmö stad, Hälsingborgs stad och Blekinge län;

fjärde distriktet med skola i Vänersborg: Göteborgs och Bohus län, Göteborgs stad, Hallands län, Älvsborgs län och Skaraborgs län;

femte distriktet med skola i Örebro: Örebro län och Värmlands län; sjätte distriktet med skola i Gävle: Uppsala län, Kopparbergs län, Gävleborgs län och Gävle stad; samt

sjunde distriktet med skola i Härnösand: Västernorrlands län, Jämtlands län, Västerbottens län och Norrbottens län.

Inom ramen för givna bestämmelser äga distrikten frihet att själva besluta om skolornas organisation och undervisningens ordnande efter olika metoder. Utgifterna för upprätthållande av dövstumskola bestri-
das av skoldistriktet. Landsting och vederbörande stadsfullmäktige äga dock för varje till landstingsområdet eller staden hörande i dess dövstumskola intaget barn bestämma viss årlig avgift, med vilken föräldrar eller målsmän böra bidraga till barnets kosthåll vid skolan. Därjämte utgår till uppehållande av dövstumskola, som anordnats av skoldistrikt, omfattande mer än ett landstingsområde, eller stad, som ej deltagar i landsting, statsbidrag med 250 kronor årligen för varje barn, som inom skolan eller på dess bekostnad åtnjuter underhåll, samt med 125 kronor för varje annat i skolan intaget barn, och till uppehållande av annan dövstumskola, som av Kungl. Maj:t finnes vara därav förtjänt, statsbidrag för år räknat med högst 100 kronor för varje barn, som inom skolan eller på dess bekostnad åtnjuter underhåll, samt med högst 50 kronor för varje annat i skolan intaget barn. Det belopp, som ut-

över påräkneligt statsbidrag och övriga för skolstyrelsen tillgängliga medel erfordras, skall av skolstyrelsen fördelas på vederbörande landstingsområden och städer i förhållande till deras folkmängd. Statsbidrag hava härutöver anvisats till vissa i mer eller mindre direkt samband med undervisningen av de dövstumma stående ändamål.

Statsbidragen avföras som regel från det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget å 175,000 kronor till befrämjande av dövstumundervisningen.

1935 års riksdag erinrade i skrivelse nr 8, punkten 155, att riksdagen vid upprepade tillfällen begärt, att dövstumundervisningsväsendet måtte omorganiseras, samt att riksdagen ansåge sig böra understryka, att den ifrågasatta omorganisationen motiverades ej blott av önskvärldheten att genom dövstumundervisningens överflyttande till staten ernå vissa ekonomiska lättnader för landstingen ävensom en bättre organisation utan även av de förbättringar i rent pedagogiskt hänseende, som då kunde bli möjliga. Med hänsyn härtill ville riksdagen uttala önskvärldheten av att här förevarande omorganisationsfråga måtte, så snart omständigheterna det medgäve, bringas under riksdagens prövning.

Såsom sakkunnig för att inom ecklesiastikdepartementet biträda med beredning av frågan om dövstumsundervisningsväsendets omorganisation tillkallade departementschefen efter bemyndigande av Kungl. Maj:t sedermera undervisningsrådet och ledamoten av skolöverstyrelsen N. J. F. Almkvist. Med skrivelse den 1 december 1936 har denne avgivit utredning med förslag angående omorganisation av dövstumundervisningsväsendet. Yttranden häröver hava avgivits av ett flertal myndigheter och korporationer.

Utredningsmannen har hemställt, att Kungl. Maj:t tacktes — med framläggande för riksdagen av i utredningen framställda förslag rörande dövstumundervisningens omorganisation — föreslå 1937 års riksdag besluta att från och med den 1 juli 1938 övertaga dövstumundervisningsväsendet i riket under förutsättning, att landstingen och de städer, som icke deltaga i landsting, utan ersättning och med full äganderätt till statsverket överlämna all sin för dövstumundervisningen använda fasta och lösa egendom, däri även inbegripen den det tredje dövstumskoldistriktet tillhöriga, för dövstumma barns sommarvistelse avsedda egendomen Vejbystrand jämte därtill hörande inventarier.

Som skäl för dövstumundervisningsväsendets förstatligande har utredningsmannen framhållit bland annat, att de förbättringar i fråga om dövstumundervisningens planläggning i pedagogiskt avseende, vilka vore betingade av vunnen erfarenhet och av de nuvarande tidsförhållandena, icke kunde på ett tillfredsställande sätt genomföras, därest dövstumskolorna fortfarande skulle vara kommunala institutioner. Vidare har betonats önskvärldheten av en skatteutjämning.

Beträffande villkor för ett statsövertagande av dövstumundervisningen har utredningsmannen berört bland annat frågorna om äganderätten till den för dövstumundervisningen använda fasta och lösa egendomen samt statens ställning till personalen.

Vad angår den *fasta och lösa egendomen*, har utredningsmannen framhållit bland annat, att tredje och fjärde dövstumskoldistriktet i viss mån intoge en särställning i förhållande till övriga distrikt med hänsyn till de åtgärder för de dövstummas yrkesutbildning, som vidtagits.

Förstnämnda distrikt hade upprättat en lantbruks- och hantverkskola samt skydds- och ålderdomshem å Råbylund. Då förslag icke förelåge om att staten skulle övertaga ålderdomsvården av de dövstumma och då vidare det till Råbylund hörande jordområdet icke vore tillräckligt, hade förslag nu icke ansetts böra framställas om att staten skulle övertaga institutionerna å Råbylund.

I fjärde distriktet hade i anslutning till distriktsskolan i Vänersborg upprättats en hantverksskola, den s. k. *C-skolan*, som under läsåret 1935—1936 hade ett elevantal av 31. Detta distrikt hade tidigare ansett sig hava ett särskilt skäl att motsätta sig överlämnande utan ersättning av något slag av distriktets tillhörigheter, nämligen det, att distriktets fastigheter kunde anses vara väsentligt större än som behövdes för den distriktet åliggande dövstumundervisningen. Denna distriktets ståndpunkt vore förståelig. Dess egendomar vore av stor omfattning samt hade ett jämförelsevis högt värde. Därjämte hade distriktet nedlagt ett mycket erkännansvärt intresse och iklätt sig betydande kostnader för anordnandet av utbildning i olika yrken åt dövstumma, som slutat sin obligatoriska skolgång. Enligt gällande författningar hade det icke ålegat distriktet att anordna och upprätthålla denna verksamhet. Den hade alltså tillkommit helt på frivillighetens väg. På grund av dessa förhållanden kunde det givetvis anses, att ett visst fog förelåge för distriktets uppfattning, att en utjämning borde ske. Då emellertid staten, därest den övertog dövstumundervisningen och omorganiserade densamma i enlighet med det förslag, som i utredningen framlades, även skulle övertaga ansvaret för den fortsatta undervisningen och därmed för framtiden befria det fjärde dövstumskoldistriktet från de rätt betydande utgifterna för hantverksskolans verksamhet, syntes dock de starkare skälen tala för att även nämnda skola med till densamma hörande fast och lös egendom, som använts för verksamheten, utan ersättning överlämnades till staten.

Beträffande villkoren för statens övertagande av dövstumundervisningen i den mån dessa avsåge skolbyggnader och inventarier, kunde det anses, att riksdagen redan intagit en viss ståndpunkt. I anledning av en inom andra kammaren vid 1929 års riksdag väckt motion uttalade nämligen riksdagen (skrivelse nr 8 A, sid. 87) bland annat, att den förutsatte, att, »därest staten skall befinnas villig påtaga sig hela kostnaden för dövstumundervisningen, ett villkor härför måste vara att landstingen och vederbörande städer utan ersättning till staten med full äganderätt överlåta sin för ifrågavarande undervisning använda egendom». Såsom framginge av riksdagens skrivelse nr 199/1931, följde riksdagen vid sitt beslut om övertagande under vissa villkor av småskolläroverbyggnaden i riket samma princip.

Vid sådant förhållande och med särskild hänsyn därjämte till, att landstingen och vederbörande städer komme att befrias från de högst

betydande årliga utgifter, handhavandet av dövstumundervisningen medförde, torde staten kunna anses äga fullt fog för att såsom villkor för övertagandet uppställa, att landstingen och vederbörande städer kostnadsfritt till staten överlämnade den fasta och lösa egendom, som användes för den nuvarande dövstumundervisningen.

Beträffande statens ställning till den för dövstumundervisningen nu använda *personalen* innebär utredningsmannens förslag i huvudsak följande:

Staten borde övertaga huvudmännens förpliktelser i avseende å såväl löneförmåner som pensionsrätt gentemot nu tjänstgörande personal med ordinarie och eljest fastare anställning.

Beträffande i tjänst varande personal med icke i egentlig mening fast anställning borde staten vid omorganisationen visa största möjliga hänsyn genom att övertaga densamma i den omfattning dessa lämpligen kunde ske; i den mån så icke kunde ske, syntes frågan, huruvida understöd skulle beviljas, i varje särskilt fall böra underställas riksdagens prövning.

Staten borde övertaga de kostnader, distrikten iklätt sig för pensioner och understöd till förutvarande befattningshavare eller deras efterlevande, detta även i de fall, då vederbörande skoldistrikt beviljat pension åt förutvarande befattningshavare, vilka icke skulle varit pensionsberättigade, om skolorna varit statliga.

Kostnaderna för tilläggspensioner *utöver* motsvarande statspension borde dock icke av staten övertagas.

Beträffande frågan om statens övertagande av kostnaderna för den nuvarande och förutvarande *personalen* har *skolöverstyrelsen* framlagt ett i vissa avseenden jämkat förslag.

Vad slutligen angår frågan, huruvida de kommunala samfälligheterna borde erlägga avgifter, sedan dövstumundervisningsväsendet förstatligats, har utredningsmannen föreslagit, att landstingen helt befriades från ifrågavarande avgifter.

Departementschefen har för egen del anfört:

»Frågan om dövstumundervisningsväsendets förstatligande och omorganisation är tre årtionden gammal och har varit föremål för fem omfattande utredningar med åtföljande remissbehandlingar. Vid dessa tillfällen hava institutionens brister konstaterats och enighet i de mera väsentliga punkterna även rått om huru dessa brister skulle kunna afhjälpas. Några positiva åtgärder hava emellertid utredningarna icke utmynnat i. Verksamheten har bedrivits och bedrives alltjämt under i stort sett oförändrade former. Den undervisning, som meddelas i de nuvarande dövstumskolorna, har — sedd emot bakgrunden av organisationens möjligheter — såvitt jag har mig bekant ej lämnat rum för någon kritik. Men det har, såsom den senast anlitade utredningsmannen påpekat, icke varit möjligt att vid undervisningens planläggning i pedagogiskt avseende tillgodogöra sig de rön, som äro betingade av vunnen erfarenhet och de nuvarande tidsförhållandena. Det är framför allt i fråga om undervisningens anpassning efter elevmaterialets olika beskaffenhet samt den fortsatta undervisningen, som bristerna i

den nuvarande organisationen framträda. Jag vill även fästa uppmärksamheten på att styrelsen för svenska landstingsförbundet i skrivelse den 18 november 1935 framhållit, att landstingen på grund av deras tryckta ekonomiska läge men framför allt på grund av de föreliggande förslagen om dövstumundervisningens förstatligande i regel icke ansett sig kunna eller böra offra medel för skolornas förbättring. Skolbyggnadernas underhåll samt skolmaterielens vidmakthållande och modernisering hade sålunda blivit betänkligt eftersatta, vilket givetvis vore att beklaga ur undervisningssynpunkt.

Helhetsintrycket av förevarande undervisningsområde är, såsom det redan sagda ger vid handen, icke tillfredsställande. Det synes angeläget, att statsmakterna äntligen träffa ett avgörande, som bringar klarhet i frågan, huruvida det är staten eller vederbörande kommunala enheter, som skola i fortsättningen handhåva förevarande undervisningsuppgifter, på det att därefter utan dröjsmål erforderliga organisatoriska förbättringar må kunna komma till stånd.

Huvudskälet för att staten bör övertaga dövstumundervisningen är enligt min mening, att det på annan väg icke är möjligt att genomföra önskvärda reformer på dövstumområdet. Tänkbart är visserligen att låta staten omhändervarva exempelvis den mer specialiserade undervisningen och yrkesutbildningen för de dövstamma men åt landstingen och vederbörande städer överlämna att även i fortsättningen ombesörja undervisningen i övrigt. De fördelar, som må anses förbundna med ett dylikt partiellt statsövertagande, synas dock oväsentliga vid jämförelse med de nackdelar, som ett sådant system skulle föra med sig och som utredningsmannen fäst uppmärksamheten på. De organisatoriska synpunkterna tala sålunda för att staten bör helt påtaga sig de dövstumas undervisning.

Det enda skäl, som torde kunna anföras mot ett statsövertagande av dövstumundervisningen, är den därav föranledda avsevärda ökningen av statsverkets årliga utgifter. Denna ökning skulle enligt det nu föreliggande organisationsförslaget uppgå till närmare 1,375,000 kronor, vilken summa dock skulle ytterligare successivt ökas med 180,000 kronor, allteftersom den av utredningsmannen och myndigheterna förordade fortsatta undervisningen av de dövstamma utbyggdes. Härtill skulle komma ganska betydande engångskostnader. Den av reformen betingade utgiftsökningen för statsverket torde i själva verket hava utgjort anledningen till att de vid upprepade tillfällen framförda förslagen om dövstumundervisningsväsendets förstatligande icke realiserats. Dessa förslag hava i allmänhet framkommit vid tidpunkter, då statsfinanserna icke ansetts tillåta en överflyttning av ifrågavarande kostnader från den kommunala till den statliga budgeten.

Med hänsyn emellertid särskilt till angelägenheten av att de dövstamma barnen erhålla en så god undervisning och fostran, som deras lyte medgiver, men jämväl i betraktande av önskvärldheten av att även på detta område åvägabringa en utjämning av skolkostnaderna, som här med mycket växlande styrka belasta de skilda landsdelarna, kan jag icke taga på mitt ansvar att tillstyrka ytterligare uppskov med denna fråga, vars trängande beskaffenhet riksdagen vid mer än ett tillfälle understrukt. Jag tillstyrker därför i likhet med de i ärendet hörda myndigheterna, att staten helt övertager handhavandet

av och det ekonomiska ansvaret för dövstumundervisningsväsendet. Den för statsövertagandet ifrågasatta tidpunkten, den 1 juli 1938, synes mig kunna godtagas, även om det, med hänsyn till att landstingen ej kunna väntas fatta beslut i ämnet förrän i september 1937, kan bli va svårt att till 1938 års riksdag medhinna de förberedelser, som statsövertagandet och den nya organisationen kräver.

Ett överflyttande på staten av ifrågavarande kostnader kommer att för dövstumundervisningens nuvarande huvudmän, landstingen och de städer, som ej deltaga i landsting, innebära en avsevärd utgiftsminskning. I den föreliggande utredningen har beräknats, att från dessa samfälligheters utgiftsstater skulle avlyftas ett belopp av i medeltal 1,270,000 kronor. Vid fastställandet av de villkor, som böra knytas vid statsövertagandet, måste beaktas de betydande fördelar för ifrågavarande samfälligheter, som statsövertagandet sålunda medför.

Nämnda villkor torde först och främst böra avse den för dövstumundervisningen använda *fasta och lösa egendomen*. Att denna egendom bör utan särskild kostnad för statsverket av landstingen och vederbörande städer avstås till staten, därom råder numera en nära nog enhällig uppfattning. Svenska landstingsförbundets styrelse har sålunda under viss förutsättning ansett sig icke böra vidhålla sitt tidigare framförda yrkande om gäldande av viss ersättning för egendomen. Skolöverstyrelsen har framhållit, att med hänsyn till 1929 års riksdags uttalande i ämnet och 1931 års riksdags beslut om villkor vid statsövertagandet av småskollärarytbildningen varje diskussion om tidigare framförda förslag rörande statsinlösen av byggnader och inventarier vore överflödig. För egen del hyser jag samma uppfattning. Vad styrelsen för fjärde dövstumskoldistriktet enligt det ovanstående anført rörande ersättning för den s. k. C-skolans fastigheter och inventarier finner jag icke utgöra skäl för att detta distrikt skulle sättas i en undantagsställning. Ett ensidigt beaktande av ett distrikts intressen skulle lätteligen kunna medföra orättvisor på andra håll. Jag vill även fästa uppmärksamheten på att ifrågavarande distrikt näst efter första och tredje distriktet har de lägsta kostnaderna för dövstumundervisningsväsendet, mätta efter antalet skattekrönor, och att statens övertagande av dövstumundervisningen skulle för distriktets del medföra större absolut utgiftsminskning än för något annat distrikt.

Vid den närmare utformningen av ifrågavarande villkor för statsövertagandet har utredningsmannen förutsatt, att all den för dövstumundervisningen använda fasta och lösa egendomen skulle överlämnas till statsverket. Häri skulle icke inbegripas de förutnämnda institutionerna i Råbylund men väl den det tredje distriktet tillhöriga, för dövstumma barns sommarvistelse avsedda egendomen Vejbystrand jämte därtill hörande inventarier. Överstyrelsen däremot har ansett villkoret böra begränsas till att gälla all den för dövstumundervisningsväsendet använda fasta och lösa egendom, varav staten finner sig vara i behov. Eftersom egendomen Vejbystrand, efter vad jag inhämtat, knappast kan anses vara använd för dövstumundervisning, skulle sistnämnda egendom jämte den egendom, för vilken staten ej har användning, enligt överstyrelsens förslag icke överlämnas till statsverket.

Överstyrelsens förslag, i vad det avser överlämnande av nu för dövstumundervisning använd egendom, vilket nära ansluter sig till 1931 års

riksdags motsvarande beslut rörande statens övertagande av småskollärarutbildningen, finner jag vara att föredraga framför utredningsmannens. Det kan knappast ligga i statens intresse att kräva överlämnande av fastigheter m. m., varav staten icke har behov för ifrågavarande ändamål. Visserligen hava de hittills verkställda utredningarna visat, att alla de nuvarande sju anstalterna för dövstumundervisning behöva tagas i anspråk även efter dövstumundervisningens förstatligande. Då det emellertid är om icke antagligt så i varje fall tänkbart, att den fortsatta behandlingen av organisationsfrågan kan leda till annat resultat, lär landstingen och vederbörande städer böra förpliktas att avstå allenast den egendom, Råbylunds-institutionerna inbegripna, varav staten finner sig vara i behov.

Överstyrelsen har i sitt utlåtande berört frågan om den situation, som skulle uppstå, därest staten icke skulle behöva taga i anspråk alla de förefintliga dövstumskolorna och något eller några distrikt sålunda skulle i motsats till de övriga distrikten befrias från ovanberörda ekonomiska prestationer. Ur de andra landstingens synpunkt, har det anförts, skulle ett sådant förfarande te sig obilligt. Jag vill emellertid bestämt framhålla, att staten vid planläggningen av en för framtiden bestående organisation, för vilken den skall bära det pedagogiska och ekonomiska ansvaret, ej kan låta sig i så avgörande grad bindas av de nuvarande lokala förhållandena, att den vidtager ur undervisningens synpunkt omotiverade eller mindre väl motiverade anordningar eller ikläder sig betydande årliga merkostnader för att undvika att ett distrikt kommer i gynnsammare ställning än ett annat distrikt vid den kapitalnedskrivning, som det ifrågasatta överlämnandet till statsverket av viss egendom innebär för landstingens del. Uppmärksammas må för övrigt, att vid förändringar inom småskoleseminarieorganisationen likartade fall förekommit, utan att detta påkallat några särskilda åtgärder från statsmakternas sida.

Vad särskilt beträffar egendomen Vejbystrand, föreligger ingen närmare utredning rörande huruvida eller för vilket syfte egendomen bör av staten utnyttjas efter dövstumundervisningens förstatligande. Det är följaktligen vanskligt att nu avgöra, om riksdagens beslut bör så utformas, att även denna egendoms överlämnande må kunna av statsverket påfordras. Det ändamål, vartill egendomen för närvarande användes, synes ligga vid sidan av den egentliga dövstumundervisningen. I varje fall är det tveksamt, om staten bör omhändervärd sommarkoloniverksamhet av ifrågavarande art. Det har föresvävat mig, att det skulle kunna visa sig lämpligt och möjligt att tillgodose ändamålet — vilket synes mig mycket behjärtansvärt — med hjälp av de till förmån för dövstamma donerade ganska rikhaltiga medlen. Uteslutet synes ej heller vara, att de i distriktet ingående landstingen och städerna skulle kunna befinnas villiga att även i fortsättningen bestrida denna del av sin nuvarande verksamhet. Ur det allmännas synpunkt torde emellertid en sådan lösning av frågan ej vara önskvärd, om den skulle medföra, att endast distriktets barn finge tillgång till sommarvistelse vid egendomen. Frågan synes emellertid böra i sin helhet ytterligare utredas. Eftersom denna utredning *kan* tänkas utmynna i ett förslag, att staten skall ombesörja även sistberörda verksamhet, finner jag försiktigheten bjuda att vederbörande landsting och städer förpliktas att vid förefal-

lande behov till statsverket överlämna egendomen Vejbystrand med därtill hörande lös egendom.

Då staten, såsom ovan framhållits, vid planläggningen av dövstumundervisningen bör hava full frihet att ordna denna undervisning på det för statsverket och undervisningen mest ändamålsenliga sättet, förutsätter jag, att landstingen och vederbörande städer göra nämnda åtaganden utan att uppställa några villkor rörande egendomens framtida användning i skolorganisationen eller dylikt. Jag kommer därför och med hänsyn till vad i det föregående anförts att nedan hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att vid sitt beslut om statsövertagandet fogade den förutsättningen, att landstingen och de städer, som icke deltaga i landsting, utan ersättning och förbehåll samt med full äganderätt till statsverket överlämna all sin för dövstumundervisningen använda fasta och lösa egendom, varav staten finner sig vara i behov, däri även inbegripen egendomen Vejbystrand med därtill hörande lös egendom.

Vissa av de synpunkter, som ovan anförts, få en särskild aktualitet till följd av det av 1936 års utredning angående dövstamma och blinda framförda förslaget om statsinköp av den i enskild ägo befintliga egendomen Broby gård i Uppland. Denna egendom skulle enligt förslaget användas för viss lantbruks- och trädgårdsundervisning, som av utredningsmannen angående dövstumundervisningsväsendet förutsatts skola förläggas annorstädes, företrädesvis till Råbylunds-institutionerna. Utan att nu taga ståndpunkt till förslaget, vill jag framhålla, att detsamma synes vara förtjänt av en ingående prövning vid de fortsatta överväganden, som enligt det nedanstående böra komma till stånd.

Vad angår den vid dövstumundervisningsväsendet anställda *personalen*, hava enligt det föregående förslag framställts om att staten, i samband med att den övertager nämnda undervisning, skulle ikläda sig skoldistriktens förpliktelser mot den nuvarande personalen, åtminstone i den mån den kan anses innehava fast anställning, och — helt eller delvis — jämväl mot den förutvarande personalen. Meningen är icke att här upptaga denna fråga till slutlig behandling. I det väsentliga synes emellertid utredningsmannens förslag med de däri av skolöverstyrelsen ifrågasatta jämkningarna kunna läggas till grund för ordnandet av dessa förhållanden. I likhet med statskontoret anser jag dock, att det först efter ytterligare utredning med hänsyn tagen till de individuella fallen är möjligt att göra något bestämdare uttalande rörande i vad mån staten bör genom personliga lönetillägg hålla personalen skadeslös för minskning i nu utgående löneförmåner. I ett avseende vill jag emellertid redan nu anmäla skiljaktig mening, nämligen i fråga om sättet för bestridande av kostnaderna för pensioneringen av förutvarande befattningshavare. Dessa kostnader synas mig böra även i fortsättningen bestridas av distrikten, i den mån de belöpa på befattningshavare, vilka pensionerats eller erhållit understöd före den 1 juli 1938. Denna uppfattning finner jag motiverad ej blott på den grund, att de vid statsövertagandet fogade villkoren i övrigt skulle vid bifall till mitt förslag bli för dövstumskolornas nuvarande huvudmän relativt fördelaktiga, utan också med hänsyn till att de nu avsedda kostnaderna belöpa på personer, som icke verkat i statens tjänst, och för övrigt komma att successivt förminskas och slutligen helt bortfalla. Jag erin-

rar om att staten vid landstingsseminariernas övertagande icke iklädde sig någon motsvarande förpliktelse.

Riksdagen torde ej böra nu fatta beslut rörande formerna för statens övertagande av ansvaret för ifrågavarande personal. Denna fråga lärer böra företagas till närmare övervägande först i samband med den löne-reglering för personalen vid dövstumskolorna, varom 1938 års riksdag enligt det efterföljande torde böra fatta beslut. Det synes mig emellertid vara av intresse, att riksdagen redan nu till vägledning för landstingen och de städer, som ej deltaga i landsting, tillkännager sin allmänna uppfattning i denna fråga. Av denna anledning har jag ansett mig böra på sätt ovan skett redogöra för den i ämnet föreliggande utredningen och min principiella inställning.

Tidigare har ifrågasatts, att landstingen skulle efter statens övertagande av dövstumundervisningen gälda vissa *avgifter* för varje i dövstumskola undervisat barn. Dövstumundervisningsväsendet skulle alltså i förevarande hänseende likställas med blindundervisningsväsendet. Utredningsmannen och de i ärendet hörda myndigheterna — efter vad det vill synas även statskontoret — äro emellertid numera ense om att sådana avgifter ej böra utgå. Denna ståndpunkt betingas i huvudsak av att det befunnits önskvärt att även på denna väg främja önskemålet om skatteutjämning kommunerna emellan. För egen del finner jag det oegentligt, att, sedan staten åtagit sig kostnaderna för dövstumundervisningens uppehållande, några avgifter av här avsedd art skulle utkrävas av landstingen, varför jag ansluter mig till utredningsmannens mening på denna punkt. Jag vill samtidigt framhålla, att jag i likhet med utredningsmannen och myndigheterna håller före, att målsman icke bör åläggas erlägga avgift för barn, som intagits i statlig dövstumskola. I detta sammanhang bör påpekas, att kommunalskatteberedningen helt nyligen gjort framställning om avskrivande av de från landstingen och vederbörande städer utgående avgifterna för blindskoleeleverna. Denna fråga är ännu icke slutberedd. Enligt min mening bör förslag i ämnet föreläggas 1938 års riksdag.

En förutsättning för att staten skall övertaga dövstumundervisningen är enligt det föregående, att *alla* landsting och städer, som ej deltaga i landsting, förbehållslöst åtaga sig att uppfylla de villkor, som i det föregående berörts och varom hemställan i det efterföljande göres. Skulle så ej bliva fallet, torde hela frågan förfalla. Innan visshet vunnits om att vederbörande äro villiga infria berörda villkor, saknar jag anledning att till övervägande upptaga den därav betingade frågan om dövstumundervisningsväsendets organisation, till vilken fråga för övrigt vissa av de hörda myndigheterna m. fl. ännu ej tagit slutlig ställning. Framhållas må dock, att jag vid den preliminära granskning, jag ägnat utredningsmannens förslag, funnit detta kunna i det väsentliga läggas till grund för den blivande omorganisationen.

Av samma anledning kan jag icke nu till behandling upptaga frågan om löneplaceringen för de statliga dövstumskolornas personal. Övergången till den nya organisationen skulle visserligen måhända underlättas, om lönefrågan kunde redan nu företagas till avgörande. Det är emellertid med hänsyn till vad nyss anförts och såsom jämväl framgår av vad de på detta område mest förfarna myndigheterna yttrat icke möjligt att utbryta detta spörsmål från de organisatoriska frågorna i övrigt.

Vidare finner jag mig nu icke böra ingå på de föreliggande ekonomiska kalkylerna och på vissa i samband med omorganisationen stående spörsmål, exempelvis frågan om dövstumprästinstitutionens bibehållande eller framtida ställning och om bestridande av kostnaderna för pensionering av dövstumprästen i tredje distriktet.

Förevarande frågor torde lämpligen böra i fortsättningen handläggas på följande sätt.

Därest 1937 års riksdag i huvudsak godtager det förslag, om vars framläggande jag nu kommer att hemställa, bör skolöverstyrelsen på grundval av beslutet och jämväl med beaktande av riksdagens beslut rörande lönereglering för viss statsanställd lärarpersonal i så god tid företaga omorganisationsfrågan till fortsatt handläggning, att överstyrelsen är i stånd att redan hösten 1937 framlägga detaljerade förslag beträffande skolornas organisation och vad därmed sammanhänger samt rörande anslagsfrågorna för budgetåret 1938/1939. I samband härmed bör överstyrelsen jämväl framlägga förslag i fråga om de delar av utredningsmannens förslag i övrigt, som anses böra genomföras redan från och med budgetåret 1938/1939.

Under sådana förhållanden torde det bliva möjligt att avlåta proposition i ämnet till 1938 års riksdag i så god tid, att, sedan sistnämnda riksdag fattat sitt beslut, erforderligt rådrum står till buds för de administrativa överväganden, som erfordras för att organisationen skall kunna genomföras från och med den 1 juli 1938.

Med avseende på den nya ordningens genomförande anser jag mig böra framhålla, att, sedan staten övertagit dövstumundervisningsväsendet, det icke torde vara erforderligt att reglera denna del av skolsystemet, lika litet som andra, genom en särskild lag. Den nuvarande lagen angående dövstumundervisningen av år 1889 torde följaktligen böra upphöra att äga giltighet med utgången av juni 1938, varom förslag bör föreläggas 1938 års riksdag. Sedermera torde Kungl. Maj:t hava att på grundval av 1938 års riksdags beslut i organisationsfrågan utfärda stadga angående dövstumundervisningen och övriga erforderliga föreskrifter.

I syfte att underlätta omorganisationens genomförande torde i anslutning till utredningsmannens i sådant hänseende framlagda förslag böra föreskrivas, att statsbidrag till dövstumskoldistriktens barndomsskolor ävensom till för dövstamma avsedda lantbruks- eller hantverksskolor må för budgetåret 1937/1938 utgå endast under förutsättning, att ledigblivna ordinarie befattningar icke återbesättas med ordinarie innehavare och att nya ordinarie befattningar icke inrättas samt att icke några sådana ändringar vidtagas med avseende å den nuvarande personalens löneställning, som för berörda personal medföra rätt till ökade löneförmåner utöver de nuvarande för tiden efter den 1 juli 1938.»

I anslutning till den uppfattning, som redan tidigare uttalats av riksdagen, tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag om att staten skall övertaga ansvaret för dövstumundervisningsväsendets fortsatta uppehållande. Mot den ifrågasatta tidpunkten för statsövertagandet — den 1 juli 1938 — har utskottet intet att erinra.

Kungl. Maj:ts förslag om att statsövertagandet skall ske under förutsättning, att landstingen och de städer, som ej deltaga i landsting,

Utskottet.

till statsverket överlämna all sin för dövtumundervisningsväsendet använda fasta och lösa egendom, varav staten finner sig vara i behov, ansluter sig till vad 1929 års riksdag i ämnet uttalat och till det beslut, som 1931 års riksdag i motsvarande hänseende fattade vid förstatligandet av småskollärarytbildningen i riket. De skäl, som i de ovanberörda motionerna anförts till stöd för yrkandet, att staten skulle lämna särskild ersättning för viss av fjärde dövtumskoldistriktet för dövtumundervisningen disponerad egendom, finner utskottet icke utgöra tillräcklig motivering för att frångå den princip, för vilken riksdagen redan uttalat sig. Utskottet, som avstyrker berörda motionsvis framställda yrkande, har ingen erinran att framställa mot detaljerna i utformningen av ifrågavarande, av Kungl. Maj:t föreslagna villkor för statsövertagandet.

Departementschefen har i statsrådsprotokollet i stora drag angivit de allmänna grunderna för statens övertagande av ansvaret för den personal, som sysselsatts eller sysselsättes inom dövtumundervisningsväsendet. Vad härutinnan yttrats, synes kunna i huvudsak godtagas. Såsom av det anförda inhämtas, har departementschefen så till vida avvikit från utredningsmannens förslag, att han — i motsats till utredningsmannen — anser, att kostnaderna för pensioneringen av förutvarande befattningshavare böra bestridas av dövtumskoldistriktet, i den mån de belöpa på befattningshavare, vilka pensionerats eller erhållit understöd före den 1 juli 1938. I de ovanberörda motionerna har yrkats, att staten vid övertagandet av dövtumundervisningen skulle ansvara för kostnaderna för redan utgående pensioner till förutvarande befattningshavare vid dövtumskolorna. Såvitt av motionerna kan utläsas, innefattar detta yrkande jämväl de tilläggspensioner, som beviljas av vissa dövtumskoldistrikt och som enligt utredningsmannens, myndigheternas och departementschefens enstämmiga uppfattning icke böra gäldas av staten. Som motiv för sitt förslag hava motionärerna i huvudsak anfört, att det efter dövtumundervisningens förstatligande skulle möta praktiska svårigheter att fördela ifrågavarande pensionskostnader på de olika städerna och landstingen. Enligt utskottets mening har departementschefen anfört bärande skäl för att nämnda pensionskostnader böra i sin helhet även i fortsättningen bestridas av dövtumundervisningsväsendets nuvarande huvudmän. Svårigheterna att på ett enkelt och praktiskt sätt fördela pensionskostnaderna mellan de olika landstingen och städerna torde icke vara av den art, att de behöva föranleda staten att påtaga sig jämväl den merutgift av för närvarande omkring 50,000 kronor, som det motionsvis framställda yrkandet innebär. Det lär icke vara behöfligt att, därest ifrågavarande kostnader även i fortsättningen ankomma på landstingen och städerna, av denna anledning bibehålla den nuvarande distriktsorganisationen. Utskottet avstyrker därför bifall till sistberörda yrkande.

Utskottet, som ej heller i övrigt har något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag, får alltså hemställa,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag men med avslag å herr Nilssons m. fl. och herr Bengtssons m. fl. ovannämnda motioner (I: 220 och II: 432), besluta,

a) att staten skall från och med den 1 juli 1938 övertaga ansvaret för dövstumundervisningsväsendets fortsatta uppehållande under förutsättning, att landstingen och de städer, som icke deltaga i landsting, utan ersättning och förbehåll samt med full äganderätt till statsverket överlämna all sin för dövstumundervisningsväsendet använda fasta och lösa egendom, varav staten finner sig vara i behov, däri jämväl inbegripen den för dövstamma barns sommarvistelse avsedda egendomen Vejbystrand jämte därtill hörande lös egendom;

b) att statsbidrag till dövstumskoldistrikts barndomsskolor och till för dövstamma avsedd lantbruks- eller hantverksskola må under budgetåret 1937/1938 utgå under förutsättning, att ledigblivna ordinarie befattningar icke återbesättas med ordinarie innehavare och att nya ordinarie befattningar icke inrättas, samt att icke några sådana ändringar vidtagas med avseende å den nuvarande personalens löneställning, som för berörda personal medföra rätt till ökade löneförmåner utöver de nuvarande för tiden efter den 1 juli 1938.

Stockholm den 13 april 1937.

På statsutskottets vägnar:

PETRUS NILSSON.

Närvarande: Se under utlåtandet nr 82.

Reservation

av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Bäcklund*, *Danielsson* och *Olsson* i Staxäng, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till de i ämnet väckta motionerna.
